

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра психології

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для практичних занять з курсу

ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ

для студентів спеціальності 053 «Психологія»

всіх форм навчання

Тернопіль
2023

УДК 15(09)(07)

M54

Укладач

Стоцький Я. В. – проф., д-р. іст. наук, професор кафедри психології
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Рецензенти:

Вишньовський В. В. – доц., канд. психол. наук, завідувач кафедри психології
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Періг І. М. – доц., канд. психол. наук, доцент кафедри психології
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Методичний посібник розглянуто й затверджено на засіданні
кафедри психології Тернопільського національного технічного університету
імені Івана Пулюя.

Протокол № 8 від 15 березня 2023 р.

Схвалено та рекомендовано до друку на засіданні науково-методичної комісії
факультету економіки та менеджменту

Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.

Протокол № 6 від 20 березня 2023р.

Видання друге

M54 Методичні вказівки для практичних занять з курсу «Історія психології»
для студентів спеціальності 053 «Психологія» всіх форм навчання / упорядник :
Стоцький Я.В.–Тернопіль : Вид-во ТНТУ імені Івана Пулюя, 2023.–44 с.

УДК 15(09)(07)

Методичні вказівки розроблено відповідно до навчального плану підготовки фахівців
освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 053 «Психологія»

© Стоцький Я. В.2023

© Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя2023

ВСТУП

Загальні методичні поради

Навчальна дисципліна «Історія психології» призначена для вивчення студентами спеціальності «Психологія» факультету економіки та менеджменту з метою засвоєння психологічних знань, історії виникнення та розвитку психологічної науки, основних тенденцій та концепцій наукової думки від найдавніших часів до наших днів.

Викладання історії психології здійснюється в тісному взаємозв'язку з практичною, порівняльною, віковою, педагогічною психологією, конфліктологією, психологією релігії, політичною психологією, соціологією, педагогікою та іншими дисциплінами, які повинні стати надійним підґрунтям у становленні фахівців.

В основу методики оволодіння цією навчальною дисципліною покладено систематичну та активну самостійну роботу студентів щодо вивчення наукової літератури, історичного досвіду філософсько-психологічної думки вчених, мислителів різних епох та континентів.

Викладання дисципліни здійснюється шляхом читання лекцій, проведення семінарських занять, самостійної роботи і написання рефератів, які мають за мету формування пізнавальної активності студентів, засвоєння ними основних вмінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже здобутих знань, підвищення рівня організованості тощо.

Для цілісного уявлення про навчальну дисципліну «Історія психології» студентам необхідно користуватися довідковою літературою: енциклопедіями, енциклопедичними словниками, галузевими довідниками тощо.

Майбутній спеціаліст повинен достатньо вправно користуватися персональним комп'ютером. Робота з матеріалами з Інтернету надає можливість отримувати найновішу інформацію з різних сфер наукового життя, у тому числі і з питань історії психології. Вивчення курсу «Історія психології» супроводжується проведенням контролю за якістю отриманих студентами знань, навичок та вмінь, здійснюється викладачами під час занять, індивідуальних контрольних співбесід, семінарів. Головною метою практичних

і самостійних занять є поглиблення теоретичних знань, удосконалення практичних навичок та вмінь майбутнього психолога.

В результаті навчання за курсом студенти повинні:

Знати:

- основні підходи вчених до предмета історії психології;
- основні етапи розвитку психологічної науки в онтогенезі та соціогенезі;
- виникнення, розвиток психології від найдавніших часів до наших днів;
- про розвиток наукових психологічних знань за кордоном та в Україні.

Вміти:

- самостійно працювати;
- вивчати наукову літературу;
- об'єктивно оцінювати і сприймати погляди різних авторів на розуміння психологічних проблем.

Ознайомитись:

- з історією психології як науки;
- з основними категоріями і поняттями, введеними різними авторами;
- розвитком психологічних знань в Україні.

Засвоїти:

- предмет історії психології, її завдання та принципи;
- основні етапи становлення та розвитку психологічних знань;
- методи та основні підходи до засвоєння психологічного знання.

Після закінчення вивчення дисципліни «Історія психології» у V семестрі складається іспит, якому у IV семестрі передуює залік. Окрім того здійснюється модульний контроль: у IV семестрі – м1 і м2, у V- м3 і м4.

Перелік і зміст практичних занять

Тема 1 (2 год): Історія психології, її предмет і задачі

План

1. Історія психології як особлива галузь знань.
2. Психологічна наука та її предмет.
3. Предмет історії психології та її задачі.

Вступ до історії психології. Психологічна наука та її предмет. Теоретичне та емпіричне знання. Задачі історії психології. Особистість вченого в історії психології та вивчення психологічних проблем. Історія психології – особлива галузь знань. Історичний шлях становлення психології як науки. Місце та значення психології в системі наук.

Контрольні запитання

1. Для чого необхідне знання історії психології?
2. Дайте визначення історії психології як галузі психологічної науки.
3. Що вивчає наука психологія?
4. Що вивчає історія психології?
5. Що таке історія?
6. Що є предметом історії психології?
7. Розкрийте задачі історії психології.

Тема 2 (6 год): Антична психологія, її особливості та відмінності

Загальний нарис розвитку античної психологічної думки. Погляди вчених античності на природу психічного. Підсумки розвитку античної психологічної думки.

Заняття 1 (2 год.)

Тема: Уявлення про природу психічного: від анімістичного «псюхе» до розумності людини

План

1. Загальний огляд генезису античної психологічної думки.
2. Гілозоїзм Геракліта і концепції атомів, якостей предметів і виховання людини Демокрита.

3. Від гіпотез темпераментів Гіппократа до понять розумності Анаксагора.

Контрольні запитання

1. Розкрийте процес зародження і розвитку наукових вчень в античному світі.
2. З якого родоплемінного культу виникло поняття «псюхе» та охарактеризуйте його появу.
3. Висвітліть таке вчення як гілозоїзм у дослідженнях Геракліта.
4. Поясніть атомістичну концепцію Демокрита.
5. У чому хибність теорії детермінізму Демокрита?
6. Поясніть вчення Гіппократа про чотири темпераменти.
7. Висвітліть вчення Алкмеона про психіку.
8. Розкрийте вчення про розумність Анаксагора.

Заняття 2 (2 год.)

Тема: Пізнання душі у дослідженнях Сократа, Платона і Аристотеля

План

1. Софісти та нове розуміння сутності душі у поглядах Сократа.
2. Внутрішня мова і процес мислення в раціоналістичних ідеях Платона.
3. Душа як предмет психологічного знання у вченні Аристотеля.

Контрольні запитання

1. Висвітліть психологічну сутність вчення софістів.
2. Поясніть вчення про душу Сократа.
3. Розкрийте моральність за Сократом.
4. Висвітліть вчення Платона про душу.
5. Поясніть дослідження Платона про мислення і пам'ять.
6. Розкрийте психологічні аспекти дослідження душі Аристотеля.
7. Проаналізуйте Аристотелеву періодизацію психічного розвитку дитини.

Заняття 3 (2 год.)

Тема: Психологічні погляди в епоху еллінізму

План

1. Стоїки та епікурейці.
2. Проблеми моральної поведінки і виховання в античну епоху.
3. Полівекторність олександрійських вчених.
4. Підсумки розвитку античної психологічної думки.

Контрольні запитання

1. Висвітліть вчення про душу і розум стоїків.
2. Розкрийте етико-психологічне вчення епікурейців.
3. Поясніть зміст навчання в школах кініків.
4. Висвітліть основні аспекти досліджень Галена.
5. Розкрийте вчення про пневму Фелона.
6. Поясніть принцип нематеріальності душі Плотіна.
7. У чому суть вчення волюнтаризму Августина?
8. Розкрийте три напрямки розвитку психологічних ідей античної психології.

Тема 3 (2 год): Розвиток психологічних знань у феодальному суспільстві (раннє середньовіччя та епоха Відродження)

План

1. Генезис психологічних ідей в арабомовному світі.
2. Розвиток психологічного знання під впливом релігійного віровчення.
3. Формування психологічних аспектів навчання та виховання дітей в епоху Відродження.

Розвиток психологічних ідей в арабомовній науці. Вплив релігії на розвиток психологічного знання. Психологічні ідеї середньовічної Європи. Духовне життя епохи Відродження. Психологічні аспекти навчання та розвитку дітей в середньовіччі та в епоху Відродження.

Контрольні запитання

1. Розкрийте зміст фізіологічної психології Ібн-Сіні.

2. Висвітліть психологічний контекст у дослідженнях органів зору Ібн-аль-Хайсама.
3. Поясніть психологічну сутність душі у дослідженнях Ібн-Рушда.
4. Розкрийте томістську концепцію душі.
5. Висвітліть зміст номіналізму.
6. Поясніть психологічні аспекти навчання та виховання дітей в епоху Відродження.
7. У чому особливість методики навчання дітей Еразма Роттердамського?

Тема 4 (2 год): Становлення психологічної думки нового часу

Принципи психологічної думки XVII ст. Рене Декарт: рефлексивна і «пристрастна» душа. Бенедикт Спіноза: Бог-Природа. Гофрід-Вільгельм Лейбніц: проблема несвідомого; Томас Гоббс: асоціація ідей. Джон Локк: два види досвіду.

План

1. Поняття рефлексу за Декартом.
2. Декартова концепція свідомості.
3. Психологічне вчення Спінози про людину як цілісну тілесно-духовну істоту.
4. Вчення про несвідоме Лейбніца.
5. Поняття про асоціації Томаса Гоббса.
6. Положення Джона Локка про два типи досвіду.

Контрольні запитання

1. Розкрийте поняття рефлексу у дослідженнях Декарта.
2. Поясніть психологічне бачення душі у вченні Декарта.
3. У чому суть свідомості в дослідженнях Декарта?
4. Висвітліть теорію детермінізму Декарта.
5. Як трактував інтуїцію Спіноза?
6. Розкрийте психологічну концепцію Спінози про людину як цілісну істоту.
7. Які три головні сили почуттів людини виділяв Спіноза?

8. Розкрийте вчення про несвідоме Г.-В. Лейбніца.
9. Висвітліть вчення Г.-В. Лейбніца про монади.
10. Яка відмінність між перцепціями і апперцепціями?
11. У чому суть доктрини психофізичного паралелізму Г.-В. Лейбніца?
12. Поясніть дослідження Томаса Гоббса про асоціації.
13. Розкрийте вчення Джона Локка про психіку дитини в процесі виховання.
14. Висвітліть вчення Дж. Локка про відчуття, рефлексію і свідомість.

Тема 5 (2 год): Психологічні ідеї епохи Просвітництва

План

1. Асоціаністична і рефлекторна теорії Девіда Гартлі та принципи асоціації Джорджа Берклі і Девіда Юма
2. Психологічні погляди французьких енциклопедистів та періодизація розвитку дитини за Ж.-Ж. Руссо.
3. Зародження історичного підходу до вивчення психології розвитку людства.

Становлення асоціативної психології у XVIII ст. Психологічні погляди французьких просвітників. Психологія здібностей. Розвиток вчення про нервово-психічні функції. Підсумки розвитку психології у XVIII ст.

Контрольні запитання

1. Розкрийте суть великого і малого кола у вченні Девіда Гартлі.
2. Поясніть теорію ідеальної людини Д. Гартлі.
3. Висвітліть соліпсизм у вченні Д. Берклі.
4. Як трактував душу Д. Юм?
5. Який психологічний зміст образу «людини-машини» у дослідженнях Ж. Ламетрі?
6. Проаналізуйте періодизацію розвитку дитини за Ж.-Ж. Руссо.
7. Розкрийте уявлення Віко про надіндивідуальну духовну силу.

Тема 6 (2 год): Зародження та розвиток психології як науки про свідомість у першій половині XIX ст.

План

1. Вплив фізіології на розвиток психологічного знання.
2. Розвиток ідей асоціанізму.
3. Виникнення принципу біологічного детермінізму.

Становлення німецької емпіричної психології. Природничо-наукові передумови психології. Психологія першої половини XIX ст. Розвиток асоціативної психології. Розвиток психології в Росії.

Контрольні запитання

1. Яке значення має френологія для психології?
2. Розкрийте психологізм Д. С. Мілля.
3. Висвітліть теорію О. Бена про «спроби і помилки».
4. Поясніть етапи розвитку психіки у вченні Г. Спенсера.
5. Розкрийте теорії асоціацій уявлень І. Гербарта.
6. Висвітліть психологічні аспекти теорій Ч. Дарвіна про еволюцію живого на Землі, про походження видів і їх властивості, та про природний добір.

Тема 7 (2 год): Становлення психології як самостійної науки та розвиток її галузей у другій половині XIX ст.

План

1. Від психофізики до утворення експериментальної психології.
2. Становлення диференційної психології.
3. Утворення психології розвитку дитини.
4. Розвиток зоопсихології.
5. Соціальна і культурно-історична психологія та психотехніка.

Перші програми психології як самостійної науки. Розвиток галузей психології у другій половині XIX ст. Експериментальна психологія. Диференційна психологія. Психологія розвитку. Зоопсихологія. Соціальна і культурно-історична психологія. Психотехніка.

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність психофізики Г. Т. Фехнера.
2. Висвітліть поняття про пороги відчуттів Е. Вебера.
3. Проаналізуйте у теоретично-прикладному аспекті закон Вебера-Фехнера.
4. Поясніть швидкість перебігу психічних процесів у експериментах Ф. Дондерса.
5. Розкрийте дослідження природи психічного Г. Гельмгольцем.
6. Висвітліть експериментальні дослідження Е. Пфлюгера.
7. Проаналізуйте сутність природи гіпнозу.
8. Поясніть основні аспекти експериментальної психології В. Вундта.
9. Розкрийте задачі (завдання) психології за Вундтом.
10. Висвітліть психологічні теорії Еббінгауза.
11. Проаналізуйте принципи роботи тахістоскопа Д. М. Кеттелла.
12. Розкрийте дослідження Ф. Гальтона у сфері диференційної психології.
13. Висвітліть метод тесту за Д. Кеттеллом і А. Біне.
14. Проаналізуйте розвиток дитячої психології у дослідженнях В. Прейєра і С. Холла.
15. Розкрийте дослідження про психіку тварин Ч. Дарвіна і Д. Романеса.
16. Проаналізуйте концепції щодо творення «психології народів».
17. Поясніть зародження і використання індустріальної психології.

Тема 8 (2 год): Зарубіжна психологія відкритої кризи

План

1. Полівекторність психологічних ідей наприкінці XIX – на початку XX століть.
2. Функціоналізм.
3. Біхевіоризм.
4. Теорії З. Фрейда.
5. Вчення К. Г. Юнга.
6. Гештальтпсихологія.

Психологічна думка кінця XIX – початку XX ст. Криза в психології.

Зародження психологічних шкіл та напрямків у зарубіжній психології. Школа

структуралістів, Вюрцбургська школа. Функціоналізм та біхевіоризм в США, гештальтпсихологія та психоаналіз З. Фрейда.

Контрольні запитання

1. Висвітліть у загальному контексті психологічні ідеї, які з'явилися наприкінці XIX – на початку XX століть.
2. Розкрийте тітченерівську школу структуралізму.
3. Проаналізуйте дослідження представників Вюрцбургської школи.
4. Поясніть такий напрямок психологічних досліджень як функціоналізм у вченнях американських, німецьких і австрійських психологів.
5. Висвітліть вивчення психічної діяльності в Чиказькій школі.
6. Розкрийте психологічну течію біхевіоризм у вченнях її творців.
7. Проаналізуйте психологічну школу психоаналізу З. Фрейда.
8. Поясніть механізм психологічного захисту і етапи способів фіксації лібідо у вченні З. Фрейда.
9. Висвітліть сутність вчення К. Г. Юнга.
10. Розкрийте зміст соціально-психологічного напрямку А. Адлера.
11. Проаналізуйте причини виникнення та ідеї наукової школи – гештальтпсихології.

Тема 9 (2 год): Наслідки кризи в психології та еволюція основних психологічних шкіл і напрямів

План

1. Необіхевіоризм та соціальний біхевіоризм.
2. Теорії К. Левіна.
3. Розвиток генетичної психології.
4. Виникнення неофройдизму та теорії персоналізму.
5. Зародження гуманістичної психології.

Кінець кризи в психології. Школи та напрямки психології середини XX ст. Необіхевіоризм. Соціальний біхевіоризм. Теорія «поля» Курта Левіна. Генетична психологія Жана Піаже. Неофройдизм. Теорія персоналізму. Гуманістична психологія.

Контрольні запитання

1. Висвітліть вчення необіхевіоризму.
2. Розкрийте концепцію «оперантного біхевіоризму» у вченні Б. Ф. Скіннера.
3. Проаналізуйте концепції соціального біхевіоризму Д. Міда.
4. Поясніть теорію «поля» К. Левіна.
5. Висвітліть сутність генетичної психології (теорію дитячого мислення) Ж. Піаже.
6. Розкрийте вчення неофройдизму К. Хорні та Е. Фромма.
7. Поясніть теорію персоналізму.
8. Проаналізуйте основні положення гуманістичної школи психології особистості у вченні Г. Олпорта.
9. Висвітліть концепції гуманістичної психології у теоріях А. Маслоу.
10. Розкрийте вчення К. Роджерса: теорію особистості та технологію психокорекції.

Тема 10 (2 год): Розвиток психології в Росії у другій половині XIX – на початку XX століть

План

1. Російська психологічна наука у другій половині XIX ст.
2. Становлення експериментальної психології в Росії.
3. Російський шлях у науці про поведінку.

Особливості психологічної думки в Росії XIX – початку XX ст. Соціокультурні корені. Російський шляху психології. Наука про поведінку. Особливості російської психологічної думки та її світове значення. Найважливіші тенденції розвитку російської психології.

Контрольні запитання

1. Висвітліть психологічні ідеї в Росії у другій половині XIX ст. П. Юркевича, О. Потебні, М. Пирогова, В. Соловйова, Л. Лопатіна, М. Грота, М. Лосського і І. Франка.
2. Розкрийте особливості теорії М. Владиславлева і О. Введенського.

3. Поясніть психологічні дослідження Д. Овсянико-Куликовського і Л. Петражицького.
4. Проаналізуйте вчення О. Лазурського у контексті експериментальної психології.
5. Висвітліть психологічні дослідження М. Ланге.
6. Розкрийте вчення російських вчених про поведінку.

Тема 11 (2 год): Історія психологічної думки Західної України останньої чверті XIX – першої половини XX ст.

План

1. Розвиток психологічних ідей у Львівсько-Варшавській філософській школі (К.Твардовський).
2. Психологічні надбання представників Львівсько-Варшавської філософської школи (В.Вітвіцький, М.Кройц).
3. Степан Болей – один із фундаторів західноукраїнської школи психології.

Львівсько-Варшавська філософська школа. Вчення К.Твардовського про уявлення. Теорія кратизму В.Вітвіцького. Психологічні методи М.Кройца. Життєвий і науковий шлях одного із фундаторів західноукраїнської школи психології Степана Балея. Метод експерименту у дослідженнях С.Балея. Педагогічна та дитяча психології у вченнях С.Балея.

Контрольні запитання

1. Висвітліть філософські і психологічні погляди засновника Львівсько-Варшавської школи К. Твардовського.
2. Розкрий теорію кратизму В. Вітвіцького.
3. Проаналізуйте наукові принципи у психології, які відстоював В. Вітвіцький.
4. Поясніть класифікацію і особливості психологічних методів М. Кройца.

5. Висвітліть основні віхи життєвого і наукового шляху фундатора західноукраїнської школи психології Степана Балея.
6. Розкрийте розуміння психічних явищ С. Балея.
7. Проаналізуйте провідні чинники, які вирізняє С. Балея у вихованні дитини.

Тема 12 (2 год): Етнопсихологія та психологія творчості у дослідженнях західноукраїнських вчених у першій половині ХХ століття.

Психологічний зміст феномену мазохізму

План

1. Психологія народів: від становлення до трансформацій.
2. Аналіз національного характеру українського народу (І.Мірчук, Я.Ярема).
3. Проблеми психології творчості і творчої особистості у світлі ідей катарсису в науковій спадщині західноукраїнських мислителів.
4. Трактатування психології художньої творчості І.Франком.
5. Леопольд фон Захер-Мазох про характер любовного діалогу. Психологічний контекст.

«Психологія народів» – етнопсихологія. Центри західноукраїнської науки у першій половині ХХ ст. Український світогляд та духовність у вченнях Івана Мірчука та Якіма Ярема. Психологія творчості у дослідженнях українських вчених. Концепція катарсису. Психологія художньої творчості у трактуванні І. Франка. Психологія у творчості Л. Захер-Мазоха. Основні риси мазохізму у дослідженнях західноєвропейських психологів.

Контрольні запитання

1. Висвітліть особливості вчення науки етнопсихології.
2. Розкрийте підходи І. Мірчука та Я. Яреми до вивчення особливостей національного характеру.
3. Проаналізуйте основні елементи українського світогляду за І. Мірчуком та Я. Яремою.

4. Поясніть які проблеми психології творчості вирішували психологи України на початку ХХ століття.
5. Висвітліть розуміння психології художньої творчості І. Франком.
6. Розкрийте основні компоненти в тому числі психологічні, творчого процесу, які виокремив І. Франко.
7. Охарактеризуйте психологічний зміст феномену мазохізму.
8. Проаналізуйте чи пов'язане прагнення людини до власного поневолення винятково зі статевими потягами.
9. Висвітліть, які основні риси мазохізму виокремили З. Фройд, Т. Рейк, Ж. Дельоз.
10. Поясніть психологічні компоненти у творчості Леопольда фон Захера-Мазоха.

**Тема 13 (2 год): Розвиток психологічних знань за радянських часів
(20–90-і роки ХХ ст.)**

План

1. Реактологія К. Корнілова і міжпредметна психологія Г. Шпета.
2. Розвиток і заборона педології. Дослідження Л. Виготського.
3. Діяльність як предмет психології.

Радянський шлях у психології. Реактологія. Твердження марксистсько-ленінської методології. Видатні вчені радянської епохи. Криза у радянській психології. Нищення психологічної думки. Заборона педології. Принцип діяльності в психології.

Контрольні запитання

1. Висвітліть реактологію К. Корнілова.
2. Поясніть сутність міжпредметної психології Г. Шпета.
3. Охарактеризуйте становище психології як науки у радянський період.
4. Розкрийте психологічні дослідження Л. Виготського.
5. Проаналізуйте діяльність як предмет психології у дослідженнях М. Басова, С. Рубінштейна і О. Леонтєва.

Тема 14 (2 год): Психологія в Україні та її розвиток у власних межах

План

1. Огляд розвитку психології в Україні у ХХ столітті.
2. Культурно-гуманістична психологія в Україні.
3. Психологія у її власних межах. Роль суб'єктивності у провідній діяльності Г. С. Костюка. Психологія в Україні на сучасному етапі.

Психологія в Україні та українська культура ХХ ст. Класично-інтроспективне, природничо-наукове та культурно-гуманістичне спрямування історії психології в Україні. Психологія у власних межах. Роль суб'єктивності у провідній діяльності Г. С. Костюка (1899–1982). Провідні вчені-психологи в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Контрольні запитання

1. Висвітліть сутність матеріалістичної психології Г. Костюка.
2. Поясніть дослідження Г. Костюка про проблему співвідношення біологічного та соціального в онтогенезі людської психіки.
3. Розкрийте трактування Г. Костюком психології навчання та виховання.
4. Проаналізуйте основні положення ідей Г. Костюка щодо мотивацій діяльності і поведінки особистості.
5. Висвітліть життєві та наукові віхи В. Роменця.
6. Поясніть розвиток психології в Україні у ХХІ ст.: організаційно-структурний, науково-дослідний, науково-педагогічний та ін. аспекти.

Короткий хронологічний словник

- VI ст. до н.е.** давньогрецький лікар Алкмеон висунув думку, що мозок є органом душі та існує прямий зв'язок між органами відчуттів і мозком;
- V ст. до н.е.** лікар Гіппократ також трактував мозок як орган психіки і створив версію про чотири темпераменти;
- філософи Геракліт, Демокрит утворили перші вчення про душу, т.ч. Демокрит висунув концепцію про атоми, які утворюють тіло і душу як людини, так і навколишньої природи;
- Анаксагор увів вчення про вищу психічну якість людини – розумність;
- IV ст. до н.е.** Вчення Платона про душу, поведінку, мислення, пам'ять;
- трактат Аристотеля «Про душу» – перший в історії твір із психології;
- III ст. до н.е.** вчення Епікура про людську свободу;
- вчення стоїків про душу і афекти;
- III-II ст. до н.е.** лікарі Герофіл і Еразистрат заклали основи вчення про рефлекси;
- II ст. до н.е.** лікар Гален у праці «Про частини людського тіла» досліджував головний мозок як «вищий сорт» пневми – носія розуму, а також приділяв увагу афектам;
- I ст. н.е.** вчення Фелона про пневму;
- III ст. н.е.** вчення Плотіна про індивідуальну душу як похідну від функції світової душі;
- 397-401 рр.** Аврелій Августин пише «Сповідь» – перший в історії психології твір у якому самопізнання виступає джерелом знань про душу як про внутрішнє життя; стверджує, що основу душі утворює воля, а не розум, звідси вчення – волюнтаризм; воля індивіда залежить від божественної волі;
- XI ст.** середньоазійський філософ, лікар і психолог Ібн Сіна Абу Алі Хусейн Ібн Абдаллах (Авіценна) у працях «Книга зцілення» і «Книга вказівок і настанов» на основі східної медицини і практики створив вчення про душу і пояснив залежність психічних процесів

від особливостей будови і діяльності мозку; досліджував вікову психологію у різних вікових періодах, значення виховання; заклав основи медичної психології і експериментальної психофізіології емоційних станів;

XII ст. Ібн-аль-Хайсам (Альгазен) вивчав бінокулярний зір, зоровий образ, нервову систему;

Ібн-Рушд (Аверроес) заперечував безсмертя індивідуальної душі, її функцію – чуттєвість, діяльність розуму;

XIII ст. психологічна концепція Фоми Аквінського, зародження томізму, поширення схоластики, розвиток семантики, вчення про релігійну істину, розум, душу, ступінчастість душі;

XIV ст. зародження номіналізму і його поширення професором Оксфордського університету Вільямом Оккамом;

1590 р. Р. Гокленіус і його учень О. Кассман (1594 р.) вперше вжили термін «психологія»;

1620 р. трактат Ф. Бекона «Новий органон», у якому сформулював принципи індуктивного методу в науках, ґрунтованого на експерименті і досвіді, та вказав на роль розумового знаряддя у пізнанні, заклав основи нової науки про свідомість, поклав кінець етапу розвитку психології в рамках вчення про душу;

1628р. англійський лікар В. Гарвей виклав вчення про кровообіг: серце служить своєрідною помпою, що перекачує рідину – участі душі в цьому не було потрібно;

1649 р. у трактаті «Страсті душі» французький філософ і вчений Р. Декарт пред'явив своє вчення про душу і про рефлекторний принцип роботи тіла в рамках дуалістичної концепції, тобто не тільки м'язові реакції (рефлекси), але й різні психічні стани виробляються тілом, а не душею; розробив концепцію про свідомість, раціональну інтуїцію, психофізичну взаємодію;

1677 р. Б. Спіноза видав працю «Етика» у якій висунув концепцію психологічного вчення про людину як цілісну істоту; виділив три головні сили, що правлять людьми і з яких виділив усе різноманіття почуттів: потяг, радість і сум;

1690 р. англійський філософ Дж. Локк, засновник емпіричної лінії в психології, розробив вчення про явища свідомості, породжувані

зовнішнім досвідом, що виходять від органів почуттів, і внутрішнім, що накопичується власним розумом індивіда; увів поняття про асоціації ідей;

XVII-XVIII ст. Г.-В. Лейбніц розробив психологічні концепції про несвідому психіку, «малих перцепціях» і апперцепції;

XVIII ст. англійський філософ-матеріаліст Т. Гоббс створив своєрідну модель механічної психології, в якій елементи свідомості (відчуття і уявлення як їх сліди) пов'язані між собою за сумісністю в часі і просторі; психічні процеси розклав як феноменальне відображення мозкових процесів; першим розглянув із психологічної позиції ставлення індивіда до держави і суспільства; вплинув на розвиток природничо-наукового напрямку в асоціативній психології;

англійські мислителі Д. Берклі і Д. Юм у принципі асоціацій вважали первинним не фізичну реальність, не життєдіяльність організму, а феномени свідомості, трактуючи, що джерелом знання служить утворений асоціацією почуттєвий досвід; французькі просвітителі Вольтер і Кондильяк пропагували досвідове знання, критикували метафізику і схоластику;

французький лікар Ж. Ламетрі запропонував образ «людини-машини»;

К. Гельвецій, П. Гольбах і Д. Дідро, обстоюючи принцип виникнення духовного світу зі світу фізичного, трактували наділену психікою людину-машину як продукт зовнішніх впливів і природної історії; висунули принцип: людина – дитя природи;

Ж.-Ж. Руссо у творі «Еміль, або про виховання» виклав свої погляди на психічну природу дитини; вважався одним з найбільших теоретиків виховання; створив цілісну картину усього відомого до цього часу про природу дитини, про її розвиток; створив першу розгорнуту періодизацію розвитку від народження до повноліття;

1725 р. у трактаті «Підстави нової науки про загальну природу речей» італійський мислитель Дж. Віко висунув ідеї, що кожне суспільство проходить послідовно через три епохи: богів, героїв, людей; створив ідеї про над індивідуальну духовну силу, властиву народу в цілому, культ народного духу;

1732 р. німецький філософ Хр. Вольф опублікував «Емпіричну психологію»;

- 1734 р.** Хр. Вольф опублікував «Раціональну психологію»;
- 1748 р.** у книзі «Про дух законів» французький мислитель Шарль Луї Монтеск'є, усупереч вченню про божественний промисел, стверджував, що людьми правлять закони, які залежать від умов життя суспільства, насамперед географічних;
- 1749 р.** англійський лікар Д. Гартлі у книзі «Міркування про людину, її будову, її обов'язки і сподівання» обґрунтував свою асоціативну теорію, ставши засновником асоціативної психології; висловив ідеї про рефлекторну природу поведінки, виховання і необхідність керувати цим процесом;
- 1751-1780 рр.** створення і вихід 35-томної «Енциклопедії (тлумачного словника наук), мистецтва і ремесл» французькими мислителями-просвітниками (Д. Дідро, Ж. Д'Аламбер та ін.) у якій висвітлювалися новітні досягнення людського знання, в т.ч., із матеріалістичних позицій викладалися й питання психології;
- 1770 р.** німецький філософ Йоганн Гердер у творі «Про походження» розвинув історичний погляд на мовну творчість і разом з тим спробував її пов'язати з психологією мислення;
- 1780-1790 рр.** німецький філософ І. Кант у працях «Критика чистого розуму» (1781), «Критика практичного розуму» (1788) і «Критика здатності судження» (1790) розробив теорію за якою знання людини – це синтез чуттєвого досвіду і апріорних форм її мислення;
- 1787 р.** Д. Тідеман опублікував першу працю із дитячої психології «Спостереження про розвиток душевних здібностей у дітей»;
- 1794 р.** французький просвітитель М. Ж. А. Н. Кондорсе у «Ескізі історичної картини прогресу людського розуму» показав історичний розвиток у вигляді нескінченного прогресу;
- 1798 р.** опубліковано останню працю І. Канта «Антропологія із прагматичної точки зору». Роздуми Канта про людину являються по суті емпіричною психологією: включають психологічні дані досвіду про явища пізнання, здібностей, відчуття, і бажання, а також про темперамент і характер у зв'язку із зауваженнями практичного використання цих даних;

XIX ст.

англійський історик Дж. Мілль трактував, що свідомість – це свого роду психічна машина, робота якої відбувається строго за законами асоціації;

англійський філософ і психолог Д. С. Мілль розглядав психологію як «ментальну хімію» і прагнув розділити свідомість на частини аж до первісних елементів, а потім порівняти їх з хімічними елементами. За допомогою асоціацій намагався пояснити всі феномени буття і мислення людей. У праці «Система логіки» (1843 р.) дійшов висновку, що всі знання людина одержує лише з досвіду. Психічне не може бути виведене і зрозуміле, виходячи з фізичної будови мозку і нервової системи. Започаткував напрямок психологізму;

англійський філософ і психолог Г. Спенсер, будучи одним із засновників філософії позитивізму, трактував, що в його руслі повинна розвиватися психологія, зокрема позитивістська, основою якої він робить теорію еволюції, яка одержала поширення і вплив на експериментальну психологію, психологію поведінки, дитячу психологію;

німецький філософ, психолог, основоположник емпіричної психології в Німеччині Й.-Ф. Герbart у своїй теорії поєднав основні принципи асоціанізму з традиційними підходами німецької психології – ідеєю апперцепції, активності душі, ролі безсвідомого. Зазначав, що психологія як наука повинна ґрунтуватися на досвіді, метафізиці і математиці. Основним елементом свідомості вважав уявлення;

німецький фізіолог і мислитель Г. Гельмгольц, досліджуючи проблеми відчуттів і сприймань та фізіології органів чуття, вперше виміряв швидкість проходження збудження по нервових волокнах, що дало початок вивченню «часу реакції» в експериментальній психології, також розробив резонансну теорію слуху;

1808 р.

Ф. Й. Галль – австрійський лікар, засновник френології (вчення про локалізацію різних здібностей у звивинах великих півкуль головного мозку), доводив залежність здібностей людини від розвитку різних ділянок головного мозку, які можна виявити на поверхні черепа. Його учень І. Ф. Шпурцхейм увів термін «френологія» у своїй книзі «Фізіологічна система д-ра Галля і Шпурцхейма» (1815 р.). У Англії ідеї френології розвинув Дж. Комб (1822 р.);

1855 і 1859 рр. англійський психолог О. Бен у своїх двох працях: «Відчуття й інтелект» і «Емоції і воля» розвивав курс на зближення психології з фізіологією; висунув припущення про «спроби і помилки» як особливий принцип організації поведінки;

1859 р. англійський природодослідник Ч. Дарвін опублікував свою працю «Походження видів шляхом природного добору», згодом праці «Походження людини» і «Вираження емоцій у тварин і людей» тим часом створивши теорію про еволюцію живого на Землі, про походження видів, їх властивості (включаючи психічні) і форми поведінки, що стало основою сучасної біології і зумовило становлення психології як самостійної науки, стимулювало розвиток зоопсихології, дитячої психології;

**Друга половина
XIX ст.**

російським фізіологом і психологом І. Сеченовим започатковано експериментальні фізіологічні дослідження головного мозку і розроблено природничо-наукову теорію психічної регуляції поведінки;

українсько-російським психологом, філологом і етнографом О. Потебнею досліджено мову як діяльність і орган, що породжує думку; психічне відображення тлумачив як мовленнєву представленість різних явищ у свідомості індивіда;

українсько-російським педагогом К. Ушинським засновано вітчизняну педагогічну психологію, розроблено педагогічну систему, спрямовану на всебічний розвиток цілісної особистості на основі принципів виховуючого навчання;

**Друга половина
XIX-**

перша половина

XX ст.

німецький психолог, музикознавець, один із лідерів європейського функціоналізму К. Штумпф стверджував, що предметом психології має бути дослідження психічних функцій або актів (бажання, розуміння тощо), які відрізняв від інших феноменів (сенсорних або таких, що мають існувати у формі понять, цінностей і подібних до них актів свідомості); його праці із сприймання музики здійснили значний внесок у розвиток психологічної акустики;

1860 р. німецький фізик, психолог і філософ Т.-Г. Фехнер заснував психофізику, викладену у праці «Елементи психофізики», – науку, що розкриває закономірні зв'язки між фізикою та психічними явищами;

розробив низку методів опосередкованого вимірювання відчуттів, сформулював основний психофізичний закон: інтенсивність відчуттів прямо пропорційна логарифму сили подразника (Закон Вебера-Фехнера); став творцем експериментальної естетики;

німецький анатом і фізіолог Е.-Г. Вебер – один із основоположників наукової психології, увів поняття про «ледь помітне розходження між відчуттями», про пороги відчуттів, вивчав особливості температурної адаптації, сконструював естезіометр – спеціальний інструмент для просторового розрізнення двох діючих подразників при вивченні дотику;

1863 р.

опубліковано статтю російського фізіолога і психолога І. Сеченова «Рефлекси головного мозку»; започаткував експериментальні фізіологічні дослідження головного мозку і розробив природничо-наукову теорію психічної регуляції поведінки; виходячи з відкритого ним явища «центрального гальмування», стверджував, що всі аспекти свідомого і несвідомого психічного життя людини мають рефлекторне походження, що сприяло розв'язанню проблеми природи психічного, предмета і методів психології;

1869 р.

голландський фізіолог Ф. Дондерс опублікував статтю «Про швидкість психічних процесів»;

вийшла книга англійського психолога і антрополога Ф. Гальтона «Спадкоємний геній» у якій, ігноруючи соціальну сутність людини, вважав, що визначальну роль у її розвитку відіграє спадковість; є основоположником учення про існування індивідуально-психологічних відмінностей між людьми, що стало предметом вивчення диференціальної психології; першим сформулював принципи евгеніки – теорії покращення спадкового здоров'я людини;

1873-1874 рр.

опубліковано «Основи фізіологічної психології» німецького психолога, фізіолога і філософа В. Вундта, створив експериментальну психологію у якій інтроспекція стала основним методом;

1874 р.

опубліковано книгу австрійського філософа і психолога Ф.-К.-Г.-Г. Brentano «Психологія з емпіричної точки зору», у якій розвинув ідеї про психологію як науку про інтеціональні акти;

- 1879 р.** В. Вундт у Лейпцизі створив першу у світі лабораторію експериментальної психології;
- 1882 р.** створену В. Вундтом лабораторію Лейпцизького університету було проголошено Інститутом експериментальної психології, що став міжнародним центром;
- англійський ембріолог і психолог В. Прейєр опублікував свою книгу «Душа дитини» у якій досліджував психічний і біологічний розвиток дитини від народження до трьох років; вважається батьком дитячої психології;
- 1883 р.** вийшла книга Ф. Гальтона «Дослідження людських здібностей і їх розвиток» у якій висловив ідею про можливість застосування тестів для визначення індивідуальних відмінностей і описав основи психологічного тестування; через рік створив першу антропометричну лабораторію, в якій людину досліджували за 17 показниками; використовував методи математичної обробки результатів;
- опубліковано «Нарис психології» німецького філософа і психіатра О.»Кюльпе, де простежувалися ідеї подібні до вундтовських на основі яких застосовував методику експериментальної інтроспекції у дослідженнях вищих психічних процесів – мислення і волі; згодом із членами створеної ним Вюрцбурзької школи, досліджував специфічні відмінності мислення від інших психічних процесів; праці Кюльпе і його учнів започаткували експериментальну психологію – психологічні дослідження процесу мислення;
- 1885 р.** опубліковано дослідження німецького психолога Г.»Еббінгауза «Про пам'ять», у якому розвинув експериментальну психологію, показав, що пам'ять можна вивчати об'єктивно, створив тест на доповнення фрази пропущеним словом, що став одним з перших у діагностиці розумового розвитку, написав «Нарис психології» та двотомні «Основи психології»;
- перша в Росії лабораторія експериментальної психології в Казані, створена Б. Бехтеревим ;
- в Московському університеті утворено Московське Психологічне Товариство;
- 1886 р.** вийшла книга американського філософа, психолога і педагога Дж. Дьюї «Психологія», що була першим американським

підручником із цього предмета, але вплинула на розвиток функціонального напрямку його стаття «Поняття про рефлекторний акт у психології» (1896 р.) у якій він виступив проти уявлень, що основними одиницями поведінки служать рефлекторні дуги; види людської діяльності розглядав як інструменти, створені людиною для розрізнення і розв'язання індивідуальних і соціальних проблем, ти самим заклав основи інструменталізму; завданням психології вважав має бути вивчення цілісного організму в процесі його адаптації до зовнішнього середовища, а не аналіз змісту свідомості;

віденський сексопатолог і психіатр Р. Краффт-Ебінг увів до спеціальної літератури з питань статевої патопсихології термін «мазохізм»;

1888 р. Дж. М. Кеттелл став професором і першим в світі завідувачем кафедрою психології у Пенсільванському університеті, США; один із засновників методу психологічного тестування, створив психологічний метод парних порівнянь та спеціальний прилад тахістоскоп;

1889 р. відбувся I-й Міжнародний психологічний конгрес у Парижі;

Т. Рібо створив першу психологічну лабораторію в Сорбонському університеті, Франція;

вийшов перший номер журналу «Питання філософії і психології» (ред. М. Грот), Росія; видавався по 1918 р.;

1890 р. опубліковано працю американського психолога і філософа, одного із основоположників американського функціоналізму В. Джемса (Джеймса) «Основи психології» (в 2 томах); розробив моторно-біологічну концепцію психіки як особливої форми активності організму, спрямованої на його адаптацію до середовища і ефективного виживання; висунув положення про цілісність свідомості, за якої у «потоці свідомості» неможливо виокремити її складові і асоціації, а можна побачити лише постійну зміну якостей, наявність малоусвідомлюваних змістів, чітку вибірковість свідомості тощо; створив одну з перших у психології теорію особистості; розробив периферичну теорію емоцій;

1895 р. опублікована книга австрійських психологів Й. Брейера і З. Фрейда «Дослідження із істерії», у якій подано перший виклад психоаналітичної теорії і методу вільних асоціацій;

1896, 1906, 1908,

1915-1922рр.

вийшли друком дослідження українського лікаря і психолога, завідувача лабораторією Психоневрологічного інституту (Петербург) О. Лазурського, відповідно: «Сучасний стан індивідуальної психології», «Нарис науки про характери», «Шкільні характеристики», «Класифікація особистостей» у яких розробляв характерологію як вчення про індивідуальні відмінності;

1898 р.

у докторській дисертації «Інтелект тварин. Експериментальне дослідження асоціативних процесів у тварин» американський психолог і педагог Е.-Л. Торндайк здійснив теоретичне обґрунтування виникнення біхевіористичного напрямку в психології;

1899 р.

опубліковано трактат І. Франка «Із секретів поетичної творчості» – психологічно-естетичний трактат із досліджень психології творчості;

Кінець XIX-

початок XX ст.

американський психолог, один із творців педології і американської експериментальної психології С.-Г. Холл першим в США створив при Балтиморському університеті наукову психологічно-експериментальну лабораторію із вивчення дитини; написав, спираючись на власний досвід, працю «Старість», яка стала першим психологічним дослідженням проблем старіння – геронтопсихології;

Кінець XIX-

перша чверть

XX ст.

український психолог М. Ланге першим в Україні при Одеському університеті створив експериментальну психологічну лабораторію і на основі своїх досліджень сформулював закон перцепції, у якому розкрив фазовий характер процесу сприймання; є розробником моторної теорії уваги;

Початок XX ст.

виходять праці представника Львівсько-Варшавської філософської школи філософа і психолога В. Вітвіцького: «Психологічний аналіз амбіцій», «Психологічний аналіз проявів волі» у яких започатковано теорію кратизму (сила) – в людині існує інстинктивне прагнення до міцності, яке розвиває чотири основні емоційні положення і форми компенсації: схильність до підвищення чи пониження, яка спрямована на інших або на самого себе;

Перша чверть

XX ст.

у Німеччині виник напрямок – гештальтпсихологія, її започаткували М. Вертгеймер, В. Келер, К. Коффка, К. Левін, які виступили проти структурної психології В. Вундта і Е.-Л. Тітченера;

3. Фройд опублікував праці: «Три нариси з теорії сексуальності» (1905), «Потяги й долі потягів» (1915), «Дитину б'ють» (1919) та «Економічна проблема мазохізму» (1924) у яких одним із перших розглядав проблему мазохізму;

Перша половина

XX ст.

утворено Вюрцбурзьку школу – напрям у психології у якому здійснювалось експериментальне дослідження проблем мислення; діяла у Вюрцбурзькому університеті, Німеччина; засновник і її очільник О. Кюльпе, до неї належали А. Майєр, К. Марбе, К. Бюлер, Н. Ах, К. Дункер та інші німецькі та зарубіжні психологи; утворено австрійську (Грацьку) школу – напрям у психології, у якому здійснювалась теоретико-експериментальна розробка проблем цілісної свідомості; заснована групою дослідників у яку входили Х. Еренфельс, С. Вітасек, В. Бенуссі та ін.;

утворено школу генетичної психології (Женевську) – напрям досліджень психічного розвитку дитини, основним завданням якого було вивчення внутрішніх механізмів пізнавальної діяльності дитини, замаскованих за зовнішніми проявами її поведінки – розроблений у 20–30-ті роки XX ст. Ж. Піаже, також крім нього, представником був Б. Інельдер та ін.;

утворено Лейпцизьку школу – напрям у психології, що ґрунтувався на позиції цілісного підходу до вивчення психіки і свідомості – започаткована німецькими психологами Ф. Крюгером, Ф. Зандером, Г. Фолькельтом та ін.; при виділенні одиниць аналізу психіки, крім поняття «гештальт», вони використовували поняття «комплекс-якість» – одиниця аналізу психіки, яка відрізняється від гештальтів більшою дифузністю і емоційністю;

утворено Чиказьку школу психології, представниками якої були Дж. Дьюї, Дж. Р. Енджелл, А. У. Мур, Дж. Г. Керр та інші, дослідження якої здійснювалися у напрямку функціоналізму, а з 1916 р. – біхевіоризму;

утворено французьку соціологічну школу – соціологічну концепцію, за якою людина є біологічною істотою – носієм індивідуального і соціального; створена Е. Дюргеймом і Л. Леві-Брюлем; напрям у французькій психології, у якому вперше було висловлено ідею про необхідність здійснення суспільно- історичного підходу до вивчення психіки людини;

утворено Харківську психологічну школу – напрям у психології, у якому започатковано розробку діяльнісного підходу до вивчення психологічних явищ і психологічної теорії діяльності; розробниками були група психологів, які в 30-ті роки ХХ ст. працювали в секторі психології Всеукраїнської психоневрологічної академії м. Харкова; до її складу входили О. Леонтєв, О. Запорожець, П. Зінченко, П. Гальперін, Л. Божович, О. Лурія, О. Концева, О. Хоменко, В. Асін та ін.; основним у їхніх дослідженнях був розгляд свідомості як особливого виду діяльності, включеного в практичну діяльність людини;

утворено Львівсько-Варшавську філософську школу польським філософом і психологом К. Твардовським у Львівському університеті, яка налічувала понад 100 науковців; у 1925 році у ній виникла психологічна секція з ініціативи С. Балея і М. Кройца до якої також належали провідні психологи Польщі і Західної України зокрема й В. Вітвіцький; психологічні дослідження були полівекторними із різних напрямів психології: вивчення про уявлення (акт, зміст, предмет), психологічний експеримент, кратизм, феноменалізм, психологічні методи, педагогічної та дитячої психології, соціальної психології тощо;

американський психолог, засновник зоопсихології Р.-М. Йєрк, досліджуючи тварин, встановив декілька закономірностей їх поведінки, виявив зв'язок між мотивацією і здатністю тварин до сприймання зовнішніх об'єктів і одержані результати поширював на поведінкові акти людини;

український педагог А. Макаренко розробив концепцію формування особистості в колективі, за якою психологія розвитку особистості розглядалась у різних аспектах («проекування» особистості, перспективні лінії її розвитку, взаємовідносини особистості і колективу, формування характеру та ін.);

1900 р.

З. Фройд опублікував «Тлумачення сновидінь»;

опубліковано працю німецького психолога В. Штерна «Диференціальна психологія і її методичні основи», який індивідуальну психологію оформив у самостійну галузь психології – диференціальну як теоретичну, так і практичну прикладну науку; В. Штерн увів термін «психотехніка»; висунув теорію персоналізму;

1901-1905 рр.

англійсько-американський психолог Е. Тітченер опублікував «Експериментальну психологію», ставши одним із творців

структурної психології, в якій свідомість розглядалася як сума усвідомлюваних станів;

1905 р. німецький психолог представник Вюрцбурзької школи Н. Ах опублікував книгу «Про вольову діяльність і мислення»;

французький психолог А. Біне і лікар Т. Сімон розробили індивідуальний тест для виявлення розумово відсталих дітей віком від 3 до 13 років і направлення їх на навчання у спецшколи;

1907 р. В. М. Бехтерев утворив у Петербурзі Психоневрологічний інститут як науковий і вищий навчальний заклад;

1907-1909 рр. німецько-австрійський психолог К. Бюлер, працюючи у дані роки у Вюрцбурзькій школі розробляв методики експериментального дослідження мислення; зробив значний внесок у розвиток вікової психології; аналізував дитяче мислення і мовлення на різних вікових етапах;

1908 р. опубліковано працю англійсько-американського психолога, засновника гормонічної психології В. Мак-Дугалла «Введення в соціальну психологію» у якій розробив концепцію інстинктів для пояснення соціальної поведінки людини;

1911 р. опубліковані лекції З. Фрейда «Про психоаналіз. П'ять лекцій», що поглибило напрям – школу психоаналізу (глибинної психології) і напрям фрейдизму;

австрійський психолог, лікар, А. Адлер відмовився від посади президента Віденського психоаналітичного товариства через суперечності із основними положеннями із З. Фрейдом і запропонував свої погляди, які стали основою наукової школи «індивідуальної психології»;

1912 р. вийшла книга швейцарського психолога, психіатра, засновника аналітичної психології К.-Г. Юнга «Символи трансформації», яка свідчила про його розрив із З. Фрейдом та про те, що крім індивідуального несвідомого у психіці людини є ще і колективне несвідоме, яке існує в душі від народження у вигляді загальнолюдських первообразів-архетипів, які успадковуються від предків;

німецький психолог В. Штерн, на підставі поняття розумового віку на відмінну від віку хронологічного паспортного, розробленого А.

Біне, винайшов новий спосіб вимірювання рівня розумового розвитку – визначення коефіцієнта інтелекту – IQ;

вийшла книга В. Мак-Дугалла «Психологія: вивчення поведінки» у якій розкрив основи своєї гормонічної психології

вийшла праця М. Вертгеймера «Експериментальні дослідження сприйняття руху», яка поклала початок гештальтпсихології;

1913 р. опубліковано книгу німецько-американського психолога Г. Мюнстерберга «Психологія промислової продуктивності» у якій містився план розробки індустріальної психології(психотехніки);

у програмній статті «Психологія з точки зору біхевіориста» американський психолог Дж. Вотсон сформулював принципи біхевіоризму;

1913, 1922,

1924 рр. німецьким психологом О. Зельцом, представником Вюрцбурзької школи, були опубліковані його головні роботи, відповідно: «Про закон упорядкованого руху думки», «До психології продуктивного мислення і помилки; «Закон продуктивної і репродуктивної духовної діяльності» у яких, на основі критичного аналізу, запропонував загальні принципи пояснення процесу розв'язування репродуктивних задач, виражених в теорії «специфічних реакцій» і «теорії комплексів»; увів поняття про «антиципаторну схему»;

1914 р. відкрито Психологічний інститут імені Л. Г. Щукіної при Імператорському московському університеті;

1920-1950-і рр. видано праці представника Львівсько-Варшавської філософської школи українського філософа, лікаря і психолога С. Баляя: «Психологія підліткового віку» (1931–1935), «Нарис психології у зв'язку з розвитком дитячої психіки» (1938, 1947), «Нарис психології виховання» (1938, 1947, 1951, 1958), «Характерологія і типологія дітей і молоді» (1946), «Дорогою самопізнання» (1947), «Психологічна проблема підліткового віку» (1950), «Вступ до соціальної психології» (1959) у яких викладено дослідження із загальної, дитячої, педагогічної, соціальної психології, а також із психології творчості – «З психології творчості Шевченка» (1916), «Психологічні замітки про виникнення поеми Словацького «У Швейцарії» і «Творча особливість Жеромського» (1936);

1920 р. у Москві утворено Російське євгенічне товариство при Державному Науковому Інституті народної охорони здоров'я;

1921, 1923,

1925 рр.

статті М. Вертгеймера, відповідно: «Основи психічного розвитку», «До вчення про гештальт», «Про гештальттеорію»;

1922 р.

опубліковано статтю С. Л. Рубінштейна «Принцип творчої самодіяльності»;

вийшла праця українсько-російського психолога С. Рубінштейна «Принцип творчої самодіяльності. До філософських основ сучасної педагогіки»;

1923 р.

вийшла у світ відома праця І. П. Павлова «Двадцятилітній досвід об'єктивного вивчення вищої нервової діяльності (поведінки) тварин»;

Ж. Піаже опублікував книгу «Мова і мислення дитини» – перший цикл експериментальних досліджень засновника Женевської школи генетичної психології;

I-й Всеросійський з'їзд із психоневрології (Москва) – поставив завдання створення «марксистської психології»;

1926 р.

стаття К. Левіна «Намір, воля і потреба»;

1928 р.

почав видаватися «Журнал психології, педології і психотехніки» (Москва);

1930-1940-і рр.,

1962р.

опубліковано праці представника Львівсько-Варшавської філософської школи психолога М. Кройца: «Про схожість вражень» (1931), «Техніка інтроспективних методів» (1935), «Мінливість результатів тестів» (т. 1-1927 т. 2-1935), «Нарис загальної теорії волі» (1935), «Головні напрями сучасної психології» (1946), «Формування характеру» (1946), «Основи психології» (1949), «Методи сучасної психології» (1962) у яких досліджувалися проблеми методології, аналіз інтроспективних методів і психологічних тестів;

1932 р.

опубліковано книгу американського психолога Е. Толмена «Цільова поведінка у тварин і людини», у якій подано основні ідеї необіхевіоризму;

1935 р.

книга К. Коффки «Принципи гештальтпсихології»;

1936 р.

постанова ЦК ВКП (б) від 4 липня «Про педологічні викривлення у системі нарком просів»;

- 1940 р.** опублікована книга С. Л. Рубінштейна «Основи загальної психології»;
- 1942 р.** утворена кафедра психології на філософському факультеті Московського університету – перша в історії університету кафедра психології;
- 1945 р.** в Інституті філософії АН СРСР утворено Сектор психології – перша психологічна лабораторія в системі Академії Наук;
українським психологом Г. Костюком створено Науково-дослідний інститут психології УРСР, директором якого він був до 1972 р.;
- 1946 р.** виходить «Психодрама» Дж. Морено – основна робота із психодраматичної терапії;
- Середина
XX ст.** українським психологом, представником Харківської школи психологів П. Зінченком започатковано діяльнісний підхід до вивчення закономірностей мимовільного і довільного запам'ятовування;
- 1952-1959 рр.** під керівництвом Г. Костюка видавалася серія збірників статей «Нариси з історії вітчизняної психології»; окремо ним було видано підручник «Психологія» для педінститутів;
- 1955 р.** почав видаватися журнал «Питання психології» (Москва);
- 1957 р.** американський психолог, представник необіхевіоризму Б.-Ф. Скіннер опублікував працю «Вербальна поведінка» у якій розробив теорію, за якою стверджувалося, що оволодіння мовленням відбувається за загальними законами утворення оперантних умовних рефлексів – «Оперантний біхевіоризм»;
- Друга половина
XX ст.** український психолог Б. Додонов розробив оригінальну концепцію емоційної спрямованості особистості, що ґрунтується на розумінні емоції як особливого виду цінності, створив методики для виявлення індивідуальних особливостей людини під час вияву емоцій;
російським психологом Б. Ломовим розроблено проблеми інженерної психології в СРСР; сформулював принципи системного підходу до аналізу психічних явищ, визначив місце і роль психології в системі інших наук;

українським психологом Є. Мілеряном досліджено процеси уваги, способи її збудження і відвертання, вікові та індивідуальні особливості її розвитку; вважається розробником теоретичних питань професійної психологічної діагностики;

українським психологом Л. Проколієнко досліджувано аспекти вікової і педагогічної психології (проблеми вивчення учнями мови, засвоєння студентами психологічних знань, особливості розвитку мислення; приділяла увагу комплексному вдосконаленню змісту і методів навчання з акцентом на розвиток активності учнів);

1960 і 1978 рр. опубліковано, відповідно, праці українсько-російського психолога Д. Ельконіна «Дитяча психологія» і «Психологія гри» у яких розроблено психологічні принципи і експериментальні програми навчання молодших школярів;

Початок 60-х рр.

XX ст. у США виникає сучасний напрям у зарубіжній психології – гуманістична психологія, предметом її досліджень є особистість, що розглядається як унікальна цілісна система в усіх її вищих проявах; основоположниками були К.-Р. Роджерс, Р. Мей, А.-Х. Маслоу, Г. Олпорт;

1961 р. засновано у США «Журнал гуманістичної психології» та утворено Асоціацію за гуманістичну психологію;

1962 р. вийшла праця українського психолога Д. Елькіна «Сприймання часу» у якій досліджував матеріальні основи і фізіологічні механізми сприймання простору, міри і часу, виявляв закономірності їх розвитку в філо- і онтогенезі, залежність їх формування від характеру діяльності і умов життя;

1965-1995 рр. вихід у світ праць українського психолога В. Роменця «Фантазія, пізнання і творчість» (1965), «Психологія творчості» (1971), «Історія психології» (1975), «Історія психології стародавнього світу і середніх віків» (1982), «Історія психології епохи Відродження» (1988), «Історія психології XIX – початку XX століття» (1995);

1966 р. організація факультетів психології у Московському і Ленінградському університетах;

1967 р. американський психолог У. Найссер опублікував книгу «Когнітивна психологія», яка визначила основні проблеми когнітивної психології (напрямок, який ґрунтується на твердженні про те, що вирішальну роль у поведінці суб'єкта відіграють знання);

- 1971 р.** рішення про організацію Інституту психології АН СРСР, першого в системі Академії Наук психологічного науково-дослідницького закладу;
- 1978 р.** засновано Міжнародне Психологічне Товариство; «Гештальт-теорія і її застосування»;
- 1997 р.** вийшла праця українського психолога Н. Чепелевої «Практична психологія: теорія, методи, технології»;
- 2000 р.** опубліковано підручник українського психолога С. Максименка «Загальна психологія»;

Запитання для заліку

1. Для чого необхідне знання історії психології?
2. Дайте визначення історії психології як галузі психологічної науки.
3. Що вивчає наука психологія?
4. Що вивчає історія психології?
5. Що таке історія?
6. Що є предметом історії психології?
7. Розкрийте задачі історії психології.
8. Розкрийте процес зародження і розвитку наукових вчень в античному світі.
9. З якого родоплемінного культу виникло поняття «псюхе» та охарактеризуйте його появу.
10. Висвітліть таке вчення як гілозоїзм у дослідженнях Геракліта.
11. Поясніть атомістичну концепцію Демокрита.
12. У чому хибність теорії детермінізму Демокрита?
13. Поясніть вчення Гіппократа про чотири темпераменти.
14. Висвітліть вчення Алкмеона про психіку.
15. Розкрийте вчення про розумність Анаксагора.
16. Висвітліть психологічну сутність вчення софістів.
17. Поясніть вчення про душу Сократа.
18. Розкрийте моральність за Сократом.
19. Висвітліть вчення Платона про душу.
20. Поясніть дослідження Платона про мислення і пам'ять.
21. Розкрийте психологічні аспекти дослідження душі Аристотеля.
22. Проаналізуйте Аристотелеву періодизацію психічного розвитку дитини.
23. Висвітліть вчення про душу і розум стоїків.
24. Розкрийте етико-психологічне вчення епікурейців.
25. Поясніть зміст навчання в школах кініків.
26. Висвітліть основні аспекти досліджень Галена.
27. Розкрийте вчення про пневму Фелона.

28. Поясніть принцип нематеріальності душі Плотіна.
29. У чому суть вчення волюнтаризму Августина?
30. Розкрийте три напрямки розвитку психологічних ідей античної психології.
31. Розкрийте зміст фізіологічної психології Ібн-Сіні.
32. Висвітліть психологічний контекст у дослідженнях органів зору Ібн-аль-Хайсама.
33. Поясніть психологічну сутність душі у дослідженнях Ібн-Рушда.
34. Розкрийте томістську концепцію душі.
35. Висвітліть зміст номіналізму.
36. Поясніть психологічні аспекти навчання та виховання дітей в епоху Відродження.
37. У чому особливість методики навчання дітей Еразма Роттердамського?
38. Розкрийте поняття рефлексу у дослідженнях Декарта.
39. Поясніть психологічне бачення душі у вченні Декарта.
40. У чому суть свідомості в дослідженнях Декарта?
41. Висвітліть теорію детермінізму Декарта.
42. Як трактував інтуїцію Спіноза?
43. Розкрийте психологічну концепцію Спінози про людину як цілісну істоту.
44. Які три головні сили почуттів людини виділяв Спіноза?
45. Розкрийте вчення про несвідоме Г.-В. Лейбніца.
46. Висвітліть вчення Г.-В. Лейбніца про монади.
47. Яка відмінність між перцепціями і апперцепціями?
48. У чому суть доктрини психофізичного паралелізму Г.-В. Лейбніца?
49. Поясніть дослідження Томаса Гоббса про асоціації.
50. Розкрийте вчення Джона Локка про психіку дитини в процесі виховання.
51. Висвітліть вчення Дж. Локка про відчуття, рефлексію і свідомість.
52. Розкрийте суть великого і малого кола у вченні Девіда Гартлі.

53. Поясніть теорію ідеальної людини Д. Гартлі.
 54. Висвітліть соліпсизм у вченні Д. Берклі.
 55. Як трактував душу Д. Юм?
 56. Який психологічний зміст образу «людини-машини» у дослідженнях Ж. Ламетрі?
 57. Проаналізуйте періодизацію розвитку дитини за Ж.-Ж. Руссо.
 58. Розкрийте уявлення Віко про надіндивідуальну духовну силу.
 59. Яке значення має френологія для психології?
 60. Розкрийте психологізм Д. С. Мілля.
 61. Висвітліть теорію О. Бена про «спроби і помилки».
 62. Поясніть етапи розвитку психіки у вченні Г. Спенсера.
 63. Розкрийте теорії асоціацій уявлень І. Гербарта.
 64. Висвітліть психологічні аспекти теорій Ч. Дарвіна про еволюцію живого на Землі, про походження видів і їх властивості, та про природний добір.
-
1. Розкрийте сутність психофізики Г. Т. Фехнера.
 2. Висвітліть поняття про пороги відчуттів Е. Вебера.
 3. Проаналізуйте у теоретично-прикладному аспекті закон Вебера-Фехнера.
 4. Поясніть швидкість перебігу психічних процесів у експериментах Ф. Дондерса.
 5. Розкрийте дослідження природи психічного Г. Гельмгольцем.
 6. Висвітліть експериментальні дослідження Е. Пфлюгера.
 7. Проаналізуйте сутність природи гіпнозу.
 8. Поясніть основні аспекти експериментальної психології В. Вундта.
 9. Розкрийте задачі (завдання) психології за Вундтом.
 10. Висвітліть психологічні теорії Еббінгауза.
 11. Проаналізуйте принципи роботи тахістоскопа Д. М. Кеттелла.
 12. Розкрийте дослідження Ф. Гальтона у сфері диференційної психології.
 13. Висвітліть метод тесту за Д. Кеттеллом і А. Біне.

14. Проаналізуйте розвиток дитячої психології у дослідженнях В. Прейера і С. Холла.
15. Розкрийте дослідження про психіку тварин Ч. Дарвіна і Д. Романеса.
16. Проаналізуйте концепції щодо творення «психології народів».
17. Поясніть зародження і використання індустріальної психології.
18. Висвітліть у загальному контексті психологічні ідеї, які з'явилися наприкінці XIX – на початку XX століть.
19. Розкрийте тітченерівську школу структуралізму.
20. Проаналізуйте дослідження представників Вюрцбурзької школи.
21. Поясніть такий напрямок психологічних досліджень як функціоналізм у вченнях американських, німецьких і австрійських психологів.
22. Висвітліть вивчення психічної діяльності в Чиказькій школі.
23. Розкрийте психологічну течію біхевіоризм у вченнях її творців.
24. Проаналізуйте психологічну школу психоаналізу З. Фрейда.
25. Поясніть механізм психологічного захисту і етапи способів фіксації лібідо у вченні З. Фрейда.
26. Висвітліть сутність вчення К. Г. Юнга.
27. Розкрийте зміст соціально-психологічного напрямку А. Адлера.
28. Проаналізуйте причини виникнення та ідеї наукової школи – гештальтпсихології.
29. Висвітліть вчення необіхевіоризму.
30. Розкрийте концепцію «оперантного біхевіоризму» у вченні Б. Ф. Скіннера.
31. Проаналізуйте концепції соціального біхевіоризму Д. Міда.
32. Поясніть теорію «поля» К. Левіна.
33. Висвітліть сутність генетичної психології (теорію дитячого мислення) Ж. Піаже.
34. Розкрийте вчення неофрейдизму К. Хорні та Е. Фромма.
35. Поясніть теорію персоналізму.
36. Проаналізуйте основні положення гуманістичної школи психології особистості у вченні Г. Олпорта.

37. Висвітліть концепції гуманістичної психології у теоріях А. Маслоу.
38. Розкрийте вчення К. Роджерса: теорію особистості та технологію психокорекції.
39. Висвітліть психологічні ідеї в Росії у другій половині XIX ст. П. Юркевича, О. Потебні, М. Пирогова, В. Соловйова, Л. Лопатіна, М. Грота, М. Лосського і І. Франка.
40. Розкрийте особливості теорії М. Владиславлева і О. Введенського.
41. Поясніть психологічні дослідження Д. Овсянико-Куликовського і Л. Петражицького.
42. Проаналізуйте вчення О. Лазурського у контексті експериментальної психології.
43. Висвітліть психологічні дослідження М. Ланге.
44. Розкрийте вчення російських вчених про поведінку.
45. Висвітліть філософські і психологічні погляди засновника Львівсько-Варшавської школи К. Твардовського.
46. Розкрийте теорію кратизму В. Вітвіцького.
47. Проаналізуйте наукові принципи у психології, які відстоював В. Вітвіцький.
48. Поясніть класифікацію і особливості психологічних методів М. Кройца.
49. Висвітліть основні віхи життєвого і наукового шляху фундатора західноукраїнської школи психології Степана Балея.
50. Розкрийте розуміння психічних явищ С. Балея.
51. Проаналізуйте провідні чинники, які вирізняє С. Балея у вихованні дитини.
52. Висвітліть особливості вчення науки етнопсихології.
53. Розкрийте підходи І. Мірчука та Я. Яреми до вивчення особливостей національного характеру.
54. Проаналізуйте основні елементи українського світогляду за І. Мірчуком та Я. Яремою.

55. Поясніть які проблеми психології творчості вирішували психологи України на початку ХХ століття.
56. Висвітліть розуміння психології художньої творчості І. Франком.
57. Розкрийте основні компоненти в тому числі психологічні, творчого процесу, які виокремив І. Франко.
58. Охарактеризуйте психологічний зміст феномену мазохізму.
59. Проаналізуйте чи пов'язане прагнення людини до власного поневолення винятково зі статевими потягами.
60. Висвітліть, які основні риси мазохізму виокремили З. Фройд, Т. Рейк, Ж. Дельоз.
61. Поясніть психологічні компоненти у творчості Леопольда фон Захера-Мазоха.
62. Висвітліть реактологію К. Корнілова.
63. Поясніть сутність міжпредметної психології Г. Шпета.
64. Охарактеризуйте становище психології як науки у радянський період.
65. Розкрийте психологічні дослідження Л. Виготського.
66. Проаналізуйте діяльність як предмет психології у дослідженнях М. Басова, С. Рубінштейна і О. Леонтєва.
67. Висвітліть сутність матеріалістичної психології Г.Костюка.
68. Поясніть дослідження Г. Костюка про проблему співвідношення біологічного та соціального в онтогенезі людської психіки.
69. Розкрийте трактування Г. Костюком психології навчання та виховання.
70. Проаналізуйте основні положення ідей Г.Костюка щодо мотивацій діяльності і поведінки особистості.
71. Висвітліть життєві та наукові віхи В.Роменця.
72. Поясніть розвиток психології в Україні у ХХІ ст.: організаційно-структурний, науково-дослідний, науково-педагогічний та ін. аспекти.

ПЕРШОДЖЕРЕЛА ТА НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Данилюк І. В. Історія психології в Україні: Західні регіони (остання чверть ХІХ – перша половина ХХ століття. К.: Либідь, 2002. 152 с.
2. Корольчук М. С., Криворучко П. П. Історія психології: навч. посібн. для студентів вищ. навч. закл. / К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 248 с.
3. Кралюк П.М. Історія філософії України: навч. посіб. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2013. 652 с.
4. Нариси з історії вітчизняної психології ХХ ст. / за ред. Г. С. Костюка. К.: Вища школа, 1955. 314 с.
5. Психологічна енциклопедія/авт.-упоряд. О. М. Степанов. К.: Академвидав, 2006. 424 с.
6. Релігієзнавчий словник / за ред. професорів А. Колодного і Б. Лобовика. К.: Четверта хвиля, 1996. 392 с.
7. Роменець В. А., Маноха І. П. Історія психології ХХ століття: навч. посіб. К.: Либідь, 1998. 992 с.
8. Роменець В. А. Історія психології: ХVІІ століття. Епоха Просвітництва: навч. посіб. К.: Либідь, 2006. 1000 с.
9. Роменець В. А. Історія психології. К.: Вища школа, 1978. 440 с.
10. Роменець В. А. Історія психології стародавнього світу і середніх віків. К.: Вища школа, 1983. 312 с.
11. Роменець В. А. Історія психології ХІХ – початку ХХ століття. К.: Вища школа, 1995. 614 с.
12. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. К.: Довіра, 2000. 1018 с.

ЗМІСТ

Вступ. Загальні методичні поради	3
Перелік і зміст практичних занять	5
Тема 1. Історія психології, її предмет і задачі	5
Тема 2. Антична психологія, її особливості та відмінності	5
Тема 3. Розвиток психологічних знань у феодальному суспільстві (раннє середньовіччя та епоха Відродження)	7
Тема 4. Становлення психологічної думки нового часу	8
Тема 5. Психологічні ідеї епохи Просвітництва	9
Тема 6. Зародження та розвиток психології як науки про свідомість у першій половині XIX ст.	10
Тема 7. Становлення психології як самостійної науки та розвиток її галузей у другій половині XIX ст.	10
Тема 8. Зарубіжна психологія відкритої кризи	11
Тема 9. Наслідки кризи в психології та еволюція основних психологічних шкіл і напрямів	12
Тема 10. Розвиток психології в Росії у другій половині XIX – на початку XX століть	13
Тема 11. Історія психологічної думки Західної України останньої чверті XIX – першої половини XX ст.	14
Тема 12. Етнопсихологія та психологія творчості у дослідженнях західноукраїнських вчених у першій половині XX століття. Психологічний зміст феномену мазохізму	15
Тема 13. Розвиток психологічних знань за радянських часів (20–90-і роки XX ст.)	16
Тема 14. Психологія в Україні та її розвиток у власних межах	17
Короткий хронологічний словник	18
Запитання для заліку	36
Першоджерела та навчальна література	42

Навчально-методична література

Стоцький Я. В.

Методичні вказівки
для практичних занять з курсу

Історія психології

Для студентів спеціальності 053 053 «Психологія»
всіх форм навчання

Комп'ютерне макетування та верстка Н. Б. Коваль

Формат 60x90/16. Обл. вид. арк. 1,72. Тираж 10 прим. Зам. № 3665

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя.

46001, м. Тернопіль, вул. Руська, 56

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №4226 від 08.12.11